

SHASHMAQOM. TARIXIY SHAKLLANISH VA TUZILISH ASOSLARI

Bonu Suvonqulova

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8242585>

Annotatsiya. Maqomchilik mumtoz an'alarini milliy (mahalliy) musiqiy asosda rivojlantirilishi natijasida yuzaga kelgan Buxoro maqomlari, Xorazm maqomlari va Farg'ona-Toshkent maqom yo'llarining majmuasidir. Bunda Buxoro va Xorazm maqomlari Shashmaqom tizimi tarzida, ulardan farqli o'laroq Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari esa "tarqoq" tizim shaklida namoyon bo'ladi.

Kalit so'zlar: Shoshmaqom, mumtoz, musiqa, rost, Navi.

SHASHMAKOM. FOUNDATIONS OF HISTORICAL FORMATION AND STRUCTURE

Abstract. It is a complex of Bukharan statuses, Khorezm statuses and Fergana-Tashkent Maqam roads, which arose as a result of the development of the classical traditions of Maqamism on a national (local) musical basis. In this case, the status of Bukhara and Khwarezm is manifested in the form of the Shashmakom system, and, unlike them, the Fergana - Tashkent status paths are manifested in the form of a "scattered" system.

Key words: hurry, classical, music, true, Navi.

ШАШМАКОМ. ОСНОВЫ ИСТОРИЧЕСКОГО ФОРМИРОВАНИЯ И СТРОЕНИЯ

Аннотация. Это комплекс бухарских статусов, хорезмских статусов и ферганско-ташкентских макаменных дорог, возникший в результате развития классических традиций макамизма на национальной (местной) музыкальной основе. При этом статус Бухары и Хорезма проявляется в виде системы Шаишмаком, и, в отличие от них, статусные пути Фергана-Ташкент проявляются в виде «рассеянной» системы.

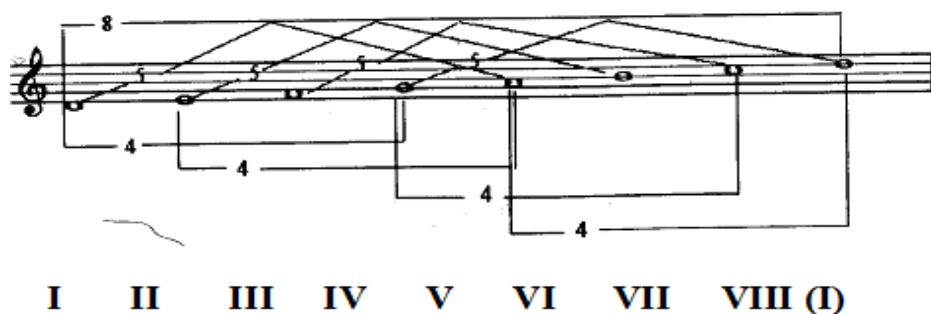
Ключевые слова: спешка, классика, музыка, правда, нави.

O'zbek-tojik xalqlari mumtoz musiqasi – Shashmaqom XVIII asr o'rtalarida Buxoroda saroy kasbiy musiqachilari va musiqashunos olimlari tomonidan olti maqomdan iborat mahobatli turkum tarzida ifoda etilgan edi. Mazkur maqomlar quyidagicha nomlanadi:

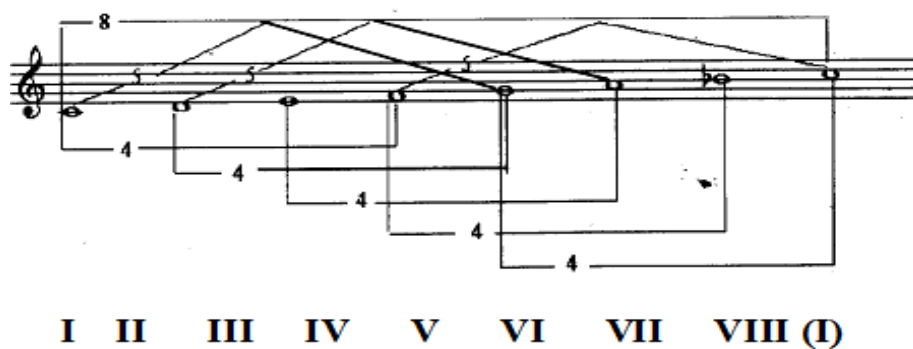
1. Buzruk - ma'nosi - «katta», «ulug'», «buyuk»
2. Rost - ma'nosi – «to'g'ri», «chin», «haqiqiy»
3. Navo - ma'nosi - «kuy», «mungli kuy», «ishq kuyi»
4. Dugoh - «ikki o'rin», «ikki joy», «ikki parda»
5. Segoh - «uch o'rin», «uch joy», «uch parda»
6. Iroq – ma'lum arab mamlakatining nomiga nisbat berilgan.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, Shashmaqom deganda eng avvalo tovush- pardalarning olti xil ko'rinishdagi mukammal uyushmasi anglashiladi. Zero, bu parda uyushmalarining har biri tarkibida ohangdosh (muloyim) bo'ldarning umumiyko'rsatkichi (9) ulardagi asosiy tovush-nag'malar soni (8) dan ortiq bo'lgan bu pardalar ijod jarayonida ustuvor ahamiyat kasb etgan:

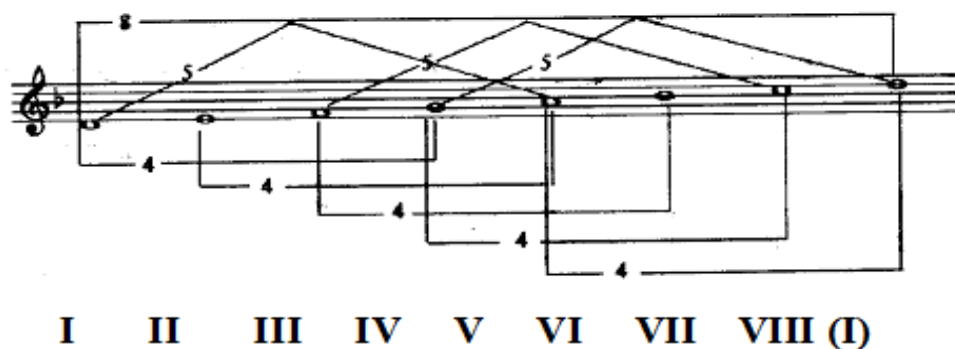
Бузрук мақоми

Рост мақоми

Наво мақоми

Дугоҳ мақоми

I II III IV V VI VII VIII (I)

Сегоҳ мақоми

I II III IV V VI VII VIII (I)

Ироқ мақоми

I II III IV V VI VII VIII (I)

Demak, Shashmaqom turkumidagi cholgʻu kuy va aytim (ashula) yoʻllari ushbu olti xil tarzda mukammal uyushgan pardalar tizimi hamda ularga tayangan kuy- ohanglarini maʼlum doyra usullari bilan mushtarak ishlanishi natijasida yuzaga kelgan edi.

Shashmaqomdagi har bir maqom ikki yirik boʻlimdan – cholgʻu va aytim (ashula) yoʻllari (turkumlari) dan iborat boʻlib, ularni «ustoz-shogird» anʼanaviy maktabida tahsil koʻrgan kasbiy cholgʻuchi va ashulachi-hofizlargina malakali ijro eta oladilar. Bu yuksak sanʼatni oʻrganish istagida boʻlganlar eng avvalo shogirdlik maqomi odoblariga rioya qilishlari hamda oʻzlarining burch va vazifalarini yaxshi bilishlari talab etilgan. Jumladan, shogird:

- oʻz kasbini sevishi;
- ustozni oldida tavozeʼ bilan turishi;
- ustozga behuda savollarni bermasligi;
- savol bermoqchi boʻlsa avval ijozat soʻrashi;
- sabr-toqatli boʻlishi;
- ustozining oila aʼzolari va qarindosh-urugʻlariga hurmat bilan munosabatda boʻlishi;
- ustozining dushmani bilan doʻst tutinmasligi;
- ustozining koʻrsatgan yoʻl-yoʻriqlariga amal qilishi;
- ustozining sanʼatiga taqlid qilishi;
- ustozni anʼanalarini davom ettirishi lozim boʻlgan.

Maʼlumki, maqomlar asosan ogʻzaki anʼana tarzida, yaʼni ustozdan shogirdga

«ogʻzaki uslub» vositasida oʻtib, yashab keldi. Shunga koʻra, shogirdlar oʻz ustozlari ijrosidagi maqom namunalarini xotiralariga muhrlab, amaliy ijrolar jarayonida oʻrganib kelganlar va ularni ijodiy oʻzlashtirganlar.

REFERENCES

1. Акбаров И, Кон Й. Бухарские макоми. (вступит. статья к нотн. изд.) Ўзбек халқ мусикаси. т.5. – Тошкент: ГИХЛ, 1959.
2. Азимова А. Вопросы синтаксиса восточной монодии. II. – Тошкент: Фан, 1998.
3. Akbarov I., Kon Y. Buxoro maqomlari (nota toʻplamiga kirish maqola) Oʻzbek xalq musiqasi. 5 t. – Toshkent: Oʻzdavnashr, 1959.
4. Визго Т.С.Музыкальные инструменты Средней Азии (исторические очерки). – Москва: Музыка, 1980.
5. Гафурбеков Т.Б. Творческие ресурсы национальной монодии и их преломление в узбекской советской музыке. – Тошкент: Фан, 1987.